

Preotul profesor DUMITRU STĂNILOAE

OPERE COMPLETE

XIII

DUMITRU STĂNILOAE (n. 16 noiembrie 1903 în Vlădeni, jud. Brașov; † 4 octombrie 1993, fiind înmormântat la mănăstirea Cernica). A urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți (1922-1927), unde a obținut și doctoratul cu teza *Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*, publicată în 1929 la Cernăuți. A efectuat studii de specializare pentru *Dogmatică și Istorie bisericească* la Facultățile de Teologie din Atena (1927-1928), München și Berlin (1928-1929), după care efectuează călătoriile de studii și documentare la Paris și Belgrad. A fost profesor suplinitor (1929), provizoriu (1932) și definitiv (1935) la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, unde a predat Dogmatica, Apologetica, Teologia Pastorală și Limba Greacă. A fost hirotonit diacon (1931), apoi preot (1932). În perioada ian. 1934-mai 1945, s-a îngrijit, în calitate de redactor responsabil, de publicarea ziarului *Telegraful Român*. Concomitent, a îndeplinit funcția de rector al Academiei Teologice „Andreiene” (1936-1946). La cererea autorităților comuniste a fost transferat la Facultatea de Teologie din București (1 ian. 1947), urmându-l la catedra de *Teologie ascetică și mistică* pe Nichifor Crainic, iar din anul 1949 a devenit profesor titular de *Teologie dogmatică și simbolică*. A fost arestat în data de 4 septembrie 1958; închis la Jilava și Aiud până în ianuarie 1963, când este reintegrat la catedră până la pensionare, în anul 1973, în anii următori a fost profesor consultant pentru doctoranzi. A susținut importante conferințe teologice în Atena, Tesalonic, Paris, Strasbourg, Bonn, Heidelberg, Tübingen, Freiburg, Geneva, Oxford, SUA etc. *Doctor Honoris Causa* al Facultăților de Teologie Ortodoxă din Tesalonic (1976), Belgrad (1982), Atena (1991), al Institutului Teologic „Saint Serge” din Paris (1981), al Universității din București (1992). Membru corespondent (1990), apoi titular (1992) al Academiei Române.

SCRIERI: *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama* (1938); *Ortodoxie și românism* (1939); *Poziția Domnului Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie* (1942); *Iisus Hristos sau Restaurarea omului* (1943); *Uniaticismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român* (1973); *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutele teologice*, vol. 1-3 (1978); ΓΙΑ ΕΝΑ Ορθοδοξο Οικουμενισμό, Ευχαριστία, Πίστη, Εκκλησία (*Despre un ecumenism ortodox. Euharistie, credință, Biserică* – Atena, 1976); *Dieu est Amour* (Geneva, 1980); *Theology and the Church* (New York, 1980); Προσευχή, Ελευθερία, Αγιότητα (*Rugăciune, libertate, sfințenie* – Atena, 1980); *Prière de Jésus et expérience du Saint Esprit* (Paris, 1981); *Teologia morală ortodoxă*, vol. 3: *Spiritualitatea ortodoxă [Ascetica și mistică Bisericii Ortodoxe]* (1981); *Orthodoxe Dogmatik*, vol. 1-3 (trad.: germană – Zürich-Köln-Düsseldorf, 1985/1990/1995); *Le génie de l'Orthodoxie* (Paris, 1985); *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă* (1986); *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (1987); *Studii de Teologie dogmatică* (1990); *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos* (1991); *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului* (1993); *Sfânta Treime sau La început a fost Iubirea* (1993); numeroase studii și articole în reviste românești și străine.

TRADUCERI: Hristu Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene* (1930); FILOCALIA *sfintelor nevoiște ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși* (vol. 1-4, Sibiu, 1946-1948; vol. 5-12, București, 1976-1991, cu reeditări după 1993); în colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*: Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri* (I, 1982); Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scrieri* (2 vol., 1983 și 1990), *Ambigua* (reed. 2006); Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri* (2 vol., 1987 și 1991); Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (4 vol., 1991, 1992, 1994, 2000); Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice* (1993) ș.a.

Preotul profesor DUMITRU STĂNILOAE

OPERE COMPLETE
XIII

TEOLOGIA
ASCETICĂ ȘI MISTICĂ
ORTODOXĂ

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Editura BASILICA a Patriarhiei Române
București – 2019

Colecția „Dumitru Stăniloae – OPERE COMPLETE”

Coordonator de colecție:

Ion-Dragoș Vlădescu

Redactor:

Mihai Salvan

Traduceri:

Pr. Cosmin Pricop (din limba germană)

Marinela Bojin (din limba franceză)

Tehnoredactor:

Constantina Cristea

Copertă:

Arhitect prof. dr. Mihaela Palade

Ilustrația copertei: *Iisus Hristos pe tron cu Apostolii, 1680, icoană împărătească din iconostasul bisericii mănăstirii Cotroceni (pictură de Constantinos zugravul).*

© Muzeul Național de Artă al României

Reproducerea integrală sau parțială a textului, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă (ex. scanare, xeroxare, transpunere în format electronic sau audio), punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără acordul scris al Editurii BASILICA a Patriarhiei Române reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STĂNILOAE, DUMITRU

Opere complete / pr. prof. Dumitru Stăniloae; carte publicată cu binecuvântarea Preameritului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București: Basilica, 2012-

vol.

ISBN 978-606-8141-80-0

Vol. 13. : Teologia ascetică și mistică ortodoxă. - 2019. - ISBN 978-606-29-0275-9

821.135.1-92

281.95(0:82-92)

© Editura BASILICA a Patriarhiei Române – 2018

ISBN 978-606-29-0275-9

www.editurapatriarhiei.ro

editura@patriarhia.ro

Tipărit la TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Telefon: 021.335.21.29; 021.335.21.28; Fax: 021.335.19.00

e-mail: magazin@editurapatriarhiei.ro, tipografia@patriarhia.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Colecția de *Opere complete* dedicată Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, traducătorul inspirat al *Filocaliei* românești (12 volume), este îmbogățită acum cu volumul al XIII-lea intitulat *Teologia Ascetică și Mistică Ortodoxă*, publicat pentru prima dată în anul 1981, cu titlul *Spiritualitatea ortodoxă*, ca al III-lea volum al *Teologiei morale ortodoxe* (manual pentru Institutele Teologice). De-a lungul timpului lucrarea a apărut sub diferite titluri: *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica* (1992, București); *Ascetica și mistica ortodoxă* (în două volume, 1993, Sibiu); *Ascetica și mistica creștină sau Teologia vieții spirituale* (1993, Cluj-Napoca); *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe* (2002, Ed. IBMO, București). Cea mai recentă ediție a acestei lucrări a fost publicată în limba franceză cu titlul *Théologie Ascétique et Mystique de L'Église Orthodoxe* (2011, Ed. Du Cerf, Paris).

În paginile acestui volum al părintelui Dumitru Stăniloae, un accent aparte primește ideea că, pentru Ortodoxie, un suflet omenesc este împlinit, e liber, dacă își obține condiția în care să trăiască unirea (nu identificarea) cu Dumnezeu. Gradul de interiorizare și profunzimea acestei raportări la cer sunt direct proporționale cu greutatea de-a o așeza în cuvinte. Limbajului omenesc nu-i este deschisă calea către exprimarea adecvată a naturii acestei relații între uman și divin. Unirea despre care este vorba se păstrează astfel acoperită de taină,

dovedindu-se a fi de nestrăbătut cu mijloace ale minții, ori ale sensibilității. E de natură mistică.

Desăvârșirea ei este dar dumnezeiesc, ceea ce nu înseamnă însă că omul va rămâne în pasivitate. Se cere din partea lui o strădanie ascetică mult întinsă în timp. Anume, spre purificare de patimi și spre iluminare (treaptă a contemplației, a vederii în profunzimi ale naturalului și ale spiritualului). Acestea sunt stadii premergătoare unirii (treptei asemănării cu Dumnezeu) apogeei definit de cunoaștere și de iubire al urcușului duhovnicesc. Cu privire la acest punct, gândurile părintelui Stăniloae se întâlnesc cu cele ale Sfântului Ioan Scărarul: „Iubirea este, după calitatea ei, asemănare cu Dumnezeu, pe cât e cu puțință muritorilor. Iar după lucrarea ei, e o beție a sufletului. După însușire, e izvorul credinței, abis al îndelungii-răbdări, ocean al smereniei” (p. 453). A face din iubire nucleu al vieții lăuntrice (cu unele răsfrângeri în viața exterioară) aduce cu sine o amplificare sau o intensificare a puterii sufletești, cu ajutorul harului sfințitor și îndumnezeitor. Căile ortodoxe ale eliberării de patimi și ale înduhovnicirii, urmăresc, așadar, această desăvârșire sau asemănare cu Dumnezeu a celui ce se nevoiește, adică a celui ce este luptător și rugător, pentru a dobândi iubirea smerită și milostivă a lui Hristos și asemănarea cu El.

Finalitatea întregului parcurs spiritual este așadar amintita unire cu Dumnezeu, mijlocită de Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul. Un relief deosebit primește în scrisul părintelui Stăniloae gândul patristic potrivit căruia itinerariul acesta nu cunoaște epilog. Orice aparentă culme atinsă la un moment dat e punct de pornire către altele, mai înalte, ale unor momente ulterioare. Sufletul omenesc devine treptat un vas tot mai primitiv al harului dumnezeiesc. Străbătând

un asemenea drum, ajunge să iasă din sine, să se înalțe mai presus de el însuși, prin lucrarea Duhului Sfânt.

Părintele Stăniloae apropie nuanțări specific creștine tezei după care, în relația omului cu Dumnezeu, este exclusă ideea de contopire, deoarece omul rămâne permanent partener distinct în dialogul său cu Dumnezeu. Ideea topirii personalității omenești în Dumnezeu este posibilă numai în cazul unei divinități impersonale din unele religii panteiste. Însă potrivit credinței creștine Dumnezeu adevărat este comunitate treimică de Persoane divine, de aceeași ființă, eterne, distincte, libere, egale și unite între Ele. Întrucât Dumnezeu este iubire eternă a Persoanelor distincte este posibilă comuniunea omului cu Dumnezeu și îndumnezeirea omului prin har, fără absorbirea omului în Dumnezeu.

În configurarea înaintării sufletului în relația cu Dumnezeu, părintele Stăniloae urmează *modelul areopagitic* al succesiunii a trei faze: **purificarea, iluminarea și desăvârșirea**. În primul stadiu, se caută *eliberarea de patimile egoiste și așezarea în locul acestora a virtuților corespunzătoare (contrare)*. Astfel, în acest stadiu se cunoaște natura patimilor, felul în care se cuvine a fi deosebite de afecte, precum și felurile în care sunt generate și în care iau amploare. Apoi, modul în care patimile egoiste sunt biruite prin improprierea virtuților. Al doilea stadiu este cel al *iluminării*, adică *al cunoașterii lui Dumnezeu*, mai întâi prin sesizarea și contemplarea înțelepciunii și lucrării Creatorului în creaturi. Apoi, vederea lui Dumnezeu într-un alt mediu decât cel al lumii create, și anume în cuvintele Sfinței Scripturi. În sfârșit, stadiul al treilea este *apropierea de El prin unirea harică, nemijlocită de creaturi sau Scripturi, a omului cu Dumnezeu*. Aceasta se realizează mai ales prin *rugăciunea permanentă* numită *Rugăciunea lui Iisus* sau *Rugăciunea inimii*,

prin care iubirea dumnezeiască și îndumnezeitoare locuiește deplin în sufletul și trupul celui care se roagă neîncetat.

Binecuvântăm, așadar, cu multă bucurie duhovnicească, publicarea la Editura BASILICA a Patriarhiei Române a lucrării *Teologia Ascetică și Mistică Ortodoxă* a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, teolog cu o înaltă autoritate spirituală, el însuși ajuns pe culmile contemplării duhovnicești a Preasfintei Treimi, după cum s-a văzut în curăția vieții sale de familie, în slujirea de sacerdot și în gândirea și opera sa teologică.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	
† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	5
<i>Cronologie</i>	9
INTRODUCERE	15

PARTEA ÎNTÂI PURIFICAREA

I DESPRE PATIMI.....	97
1. Esența patimilor.....	97
2. Patimi și afecte	107
3. Cauzele ultime ale patimilor și efectele lor.....	115
4. Patimile și facultățile sufletului	124
5. Cum se stârnesc patimile, după doctrina ortodoxă tradițională	144
6. Împătımirea și grija	153
II PURIFICAREA DE PATIMI PRIN VIRTUȚI.....	159
1. Ordinea purificării și metodele duhovnicești ale Sfinților Părinți.....	159
2. Credința, condiție primordială a purificării	166
3. Frica de Dumnezeu și gândul la judecată.....	175
4. Pocăința.....	182
5. Înfrânarea.....	202
6. Paza minții sau a gândurilor	218
7. Răbdarea necazurilor	233

8. Nădejdea	248
9. Blândețea și smerenia	252
10. Nepătimirea sau starea nepătimașă.....	260

PARTEA A DOUA ILUMINAREA

I	DARURILE SFÂNTULUI DUH.....	273
II	CONTEMPLAREA LUI DUMNEZEU ÎN CREAȚIE.....	285
III	ÎNȚELEGEREA DUHOVNICEASCĂ A SCRIPTURII.....	319
IV	CUNOAȘTEREA NEGATIVĂ, APOFATICĂ, A LUI DUMNEZEU, ÎN GENERAL	329
V	TREPTELE APOFATISMULUI: <i>TEOLOGIA NEGATIVĂ, APOFATISMUL DE LA CAPĂȚUL RUGĂCIUNII, APOFATISMUL VEDERII LUMINII DUMNEZEIEȘTI</i>	340
VI	DINAMICA RAPORTULUI DINTRE TEOLOGIA NEGATIVĂ ȘI CEA AFIRMATIVĂ	353
VII	RUGĂCIUNEA CURATĂ.....	369
VIII	METODELE PENTRU ÎNLESNIREA RUGĂCIUNII CURATE	380
	1. Sfântul Simeon Noul Teolog.....	380
	2. Nichifor Monahul.....	386
	3. Sfântul Grigorie Sinaitul	393
	4. Sfântul Grigorie Palama	398
	5. Calist și Ignatie Xanthopol.....	399
	6. Sfântul Nicodim Aghioritul.....	403
	7. Sfântul Ioan Gură de Aur	407

IX	SPRE IISUS, PRIN ADÂNCUL NOSTRU	415
X	ODIHNA MINȚII <i>sau</i> APOFATISMUL DE GRADUL AL DOILEA. PRIMA TREAPTĂ A LINIȘTII	433

PARTEA A TREIA
DESĂVÂRȘIREA
 PRIN UNIREA CU DUMNEZEU
sau PRIN ÎNDUMNEZEIRE

I	DRAGOSTEA ȘI NEPĂTIMIREA. TREPTILE DRAGOSTEI.....	445
II	DRAGOSTEA CA FACTOR DE UNIRE DESĂVÂRȘITĂ ȘI CA EXTAZ.....	456
III	DRAGOSTEA, CUNOAȘTEREA și LUMINA DUMNEZEIASCĂ	484
	1. Rolul minții în vederea luminii dumnezeiești.....	484
	2. Semnificația luminii dumnezeiești.....	489
	3. Vederea luminii și autoprivirea minții	497
	4. Spiritualitatea luminii dumnezeiești	501
	5. Vederea luminii dumnezeiești, o cunoaștere mai presus de cunoaștere	506
	6. Vederea luminii dumnezeiești, o cunoaștere supraconceptuală.....	510
	7. Conceptul și structurile iubirii. Cortul imaterial	518
	8. Vederea luminii dumnezeiești, stare de supremă spiritualizare a celui ce vede.....	534
IV	DESPRE ÎNDUMNEZEIRE	539
	1. Cele două etape ale îndumnezeirii	539
	2. Îndumnezeirea, în sens strict	547

INTRODUCERE

1. Ținta spiritualității ortodoxe și drumul spre ea

Spiritualitatea ortodoxă urmărește desăvârșirea credinciosului în Hristos. Și cum desăvârșirea nu se poate dobândi în Hristos decât prin participare la viața Lui divino-umană, se poate spune că ținta spiritualității ortodoxe este desăvârșirea omului credincios prin unirea lui cu Hristos și întipărirea lui, tot mai deplină de chipul omenității lui Hristos, plină de Dumnezeu.

Se poate spune deci că ținta spiritualității creștine ortodoxe este unirea omului credincios cu Dumnezeu, în Hristos. Dar cum Dumnezeu este nesfârșit, ținta unirii cu El, sau a desăvârșirii noastre, nu corespunde niciodată unui capăt, unui stadiu de la care să nu se mai poată înainta. Toți Părinții răsăriteni spun, de aceea, că desăvârșirea nu are hotar.

Astfel, desăvârșirea sau unirea noastră cu Dumnezeu este nu numai o țintă, ci și un progres nesfârșit. Totuși, pot fi distinse pe acest drum două mari etape: una, a înaintării spre desăvârșire prin eforturi de purificare de patimi și de dobândire a virtuților; și o alta, a unei vieți mereu mai înaintate în unirea cu Dumnezeu, în care lucrarea omului este înlocuită cu lucrarea lui Dumnezeu, omul dând din

partea sa mai mult receptivitatea, sau deschiderea pentru umplerea lui de tot mai multă viață dumnezeiască.

Din cele spuse, se pot desprinde următoarele trăsături ale spiritualității creștine ortodoxe:

[1] Starea culminantă a vieții spirituale este o unire a sufletului cu Dumnezeu, trăită sau experimentată.

[2] Această unire se realizează prin lucrarea Duhului Sfânt, dar până la obținerea ei omul este dator cu un îndelungat efort de purificare.

[3] Această unire se înfăptuiește atunci când omul a ajuns la „asemănarea cu Dumnezeu” și ea este totodată cunoaștere și iubire.

[4] Efectul acestei uniri constă, între altele, într-o considerabilă intensificare a energiilor spirituale din om, însoțită de multe feluri de harisme.

În Răsăritul creștin ortodox, se folosesc, pentru caracterizarea acestei uniri, și termenul îndrăzneț de *îndumnezeire* sau sintagma *participare la dumnezeire*. Ținta spiritualității creștine ortodoxe ar fi, așadar, trăirea stării de îndumnezeire sau de participare la viața dumnezeiască. Experierea, exprimată pregnant ca stare de îndumnezeire, cuprinde mai întâi două învățături generale:

[1] Ea reprezintă ultima treaptă a desăvârșirii omului, fapt pentru care faza aceasta supremă din viața pământească a omului credincios sau ținta întregii lui vieți se mai numește și desăvârșire.

[2] Îndumnezeirea se realizează prin participarea omului credincios la puterile dumnezeiești, prin revărsarea în el a nemărginirii divine.

Întrucât această experiență reprezintă treapta celei mai înalte desăvârșiri pe pământ, ea înseamnă o normalizare

și o actualizare supremă a puterilor omenești; iar întrucât este o stare de îndumnezeire – de cunoaștere, de iubire, de forță spirituală – experimentată de credincios, ea se află mai presus de limita puterilor noastre, alimentându-se din puterea dumnezeiască.

Starea culminantă a vieții duhovnicești este starea omului credincios ridicat mai presus de nivelul puterilor sale nu prin sine, ci prin lucrarea Duhului Sfânt. „Mintea noastră iese afară din sine și așa se unește cu Dumnezeu, devenită mai presus de minte”, spune Sfântul Grigorie Palama¹. Căci ea n-ar putea vedea ceea ce vede „numai prin faptul că are simțul mintal, așa precum nici ochiul omului n-ar putea vedea fără o lumină sensibilă exterioră lui și deosebită de el”². În vremea acestei vederi a lui Dumnezeu, mintea se depășește pe sine însăși și toate lucrările ei primesc o lucrare a lui Dumnezeu³.

Dacă ținta spiritualității creștine este viața tainică, de unire cu Dumnezeu, calea spre ea cuprinde urcușul care duce spre acest pisc. Ca atare, calea aceasta, pe de o parte, se deosebește de acel pisc, însă, pe de altă parte, stă cu el într-o legătură organică, așa cum stă urcușul muntelui cu piscul său.

La starea de desăvârșire și de unire tainică cu Dumnezeu nu se poate ajunge decât prin îndelungate eforturi

¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. LIII.

² Pr. D. STĂNILOAE, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, p. LIII.

³ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Al treilea tratat din cele din urmă. Despre sfânta lumină*, cod. Coisl. 100, f. 185 r; ed. P. Hristou, *Γρηγορίου τοῦ Παλαμα τὰ συγγράμματα*, Salonic, 1962, p. 581; în: *Filocalia* 7, Ed. IBMO, București, 2017, pp. 385-386.

sau nevoițe, iar eforturile care nu tind spre încoronarea cu acel moment final al nevoițelor, sau spre unirea tainică cu Dumnezeu, apar ca un lucru fără scop.

Dar legătura între nevoițe și unirea tainică cu Dumnezeu este și mai strânsă decât cea dintre drum și țintă, întrucât, deși trăirea acelei uniri se înfăptuiește la capătul final al tuturor străduințelor ascetice, ea răsare în suflet înainte, în cursul acelor nevoițe.

Deci, dobândirea perfecțiunii creștine cere un șir întreg de străduințe. Apostolul Pavel compară aceste străduințe cu exercițiile trupești la care se supuneau atleții pentru a deveni biruitori în lupte. Fără a întrebuița termenul ca atare, Sfântul Pavel s-a folosit de icoana vechilor exerciții trupești pentru a caracteriza nevoițele creștinului în vederea dobândirii desăvârșirii. Clement Alexandrinul⁴ și Origen⁵ introduc apoi și termenii de *asceză* și *ascet*. Treptat, termenii aceștia capătă în Răsărit un colorit monahal. Mănăstirile se numesc ἀσκητήρια, locuri de exercițiu, iar „ascetul” este monahul care se străduiește să obțină desăvârșirea prin urmarea tuturor regulilor de înfrânare și de curățire de patimi. Origen dă numele de „asceți” creștinilor râvnitori, care se exersau în mortificarea patimilor în vederea desăvârșirii⁶.

O comparație amănunțită a ascetului duhovnicesc cu luptătorul din arenă ne oferă Sfântul Nil Ascetul în

⁴ cf. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, I, I cap. 8.

⁵ cf. ORIGEN, *PG* 8, 318, unde îl numește pe Iacov, după lupta cu ingerul, ascet.

⁶ cf. ORIGEN, *Homiliae in Ieremiam* 19, 7; *PG* 13, 518.

*Cuvânt ascetic*⁷. Ascetica este deci acea parte a spiritualității care se ocupă cu regulile și cu eforturile ce-l duc pe om, de la prima treaptă a urcușului spre desăvârșire, până la contemplație și unire cu Dumnezeu. Ascetica indică partea activă a vieții spirituale, partea de cooperare pe care Dumnezeu ne-o cere, silințele ce se cer din partea noastră; iar unirea tainică cu Dumnezeu, dimpotrivă, indică aspectul suportării pasive a lucrării harului în noi, inițiativele lui Dumnezeu, pe care noi trebuie numai să le urmăm și care nu-I aparțin decât Lui.

Desigur, aceasta nu înseamnă că eforturile ascetice nu sunt ajutate de har, nici că pasivitatea din faza unirii este inerție; ci numai că experiența spirituală culminantă nu-și are izvorul în puterile spirituale umane, ci exclusiv în Dumnezeu, pe când eforturile ascetice se datorează și unei contribuții active a puterilor sufletești ale omului. I. Hausherr, referindu-se la activitate și pasivitate în legătură cu purificarea activă și pasivă, notează: „Activ și pasiv sunt alte două idei neclare sau false. În contabilitate și poate în mecanică ele comportă o întrebuițare sigură, pentru că datoria se distinge net de avere, șocul primit, de șocul dat. Dar în psihologie? Omul care nu reacționează în niciun fel este un mort, și a reacționa este a acționa. Deci nu există pasivitate pură. Cu atât mai mult în morală și în spiritualitate, actul uman singur este moral sau imoral, meritoriu sau nu. Acțiunea divină nu sfințește fără acceptarea umană; și a accepta nu este numai a suporta, ci și a face un act de primire. Nu există deci pentru adult sfințire

⁷ cf. NIL ASCETUL, *Cuvânt ascetic*, în: *Filocalia 1*, Ed. IBMO, București, 2017, pp. 254-255 (PG 79, 719-810).

pur pasivă, nici purificare pur pasivă. Dar nici purificare pur activă! Creatura nu are inițiativa absolută, chiar în ordinea naturii. În ordinea grației, trebuie repetat cu Sfântul Irineu: «*Facere est proprium benignitatis Dei, fieri autem proprium est hominis*»⁸. Acolo unde psihologia nu observă decât acțiunea și starea, metafizica și teologia știu că sunt mai întâi pătimirea și primirea⁹.

Asceza este „răsturnarea rostului morții”¹⁰ din noi, ca să se elibereze firea de sub robia ei, cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul. Căci sunt două morți: cea din tîi este produsă de păcat, și este moartea firii, cea de a doua este moartea după asemănarea lui Hristos, care este moartea păcatului și a morții produse de el. Dar precum moartea firii, ca descompunere produsă de păcat, nu survine numai în momentul final, ci roade ca un vierme vreme îndelungată, așa și moartea morții, sau a păcatului, nu este ceva de moment, ci ceva ce trebuie pregătit vreme multă prin mortificare ascetică. Asceza deci este o eliminare treptată a otrăvii care duce firea la descompunere, la stricăciune. Este, cu alte cuvinte, o eliminare a bolii ce duce firea spre moarte și deci este o fortificare a firii. Asceza este mortificare de-viață-făcătoare (ζωοποιός νέκρωσις), cum îi zice Sfântul Simeon Noul Teolog. Ea este omorârea treptată a păcatului și a tuturor tendințelor spre el.

În opinia curentă, cuvântul „asceză” este asociat cu un sens negativ. Asceza ar fi pe toată linia reținere,

⁸ IRENAEUS, *Adversus haereses*, IV, 64.

⁹ Irénée HAUSHERR, „Les Orientaux connaissent-ils les «nuits» de Saint Jean de la Croix?”, în: *Orientalia Christiana*, XII, 1-2, 1946, pp. 9-10.

¹⁰ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, în: *Filocalia* 3, Ed. IBMO, București, 2017, p. 385 (PG 90, 613-636).